

Martina Topić
Fakultet političkih znanosti
Zagreb

(NE)OVISNOST ŽENA I POSLJEDICE TOG POLOŽAJA: ROD, PATRIJARHAT, ODGOJ¹

(IN)DEPENDENCE OF WOMEN AND CONSEQUENCES OF THAT POSITION: GENDER,
PATRIARCHY AND RAISING

ABSTRACT: This paper analyzes the differences between raising boys and girls where both of them are raised in line with patriarchal stereotypes according to which women belong to private and men to public domain. The paper analyzes children's gender raising in regard to the consequences that type of raising causes in terms of political participation of women, violence against women, unemployment or, gender inequality in general. The conclusion of the paper is that because of patriarchal type of raising a child and also apparent differences in the position of a mother and a father, there is not enough women in politics, women are more unemployed than men although they are higher educated and, violence against women is increasing. Also, the paper concludes that until the raising is changed there will be no progress in equality between women and men.

Key words: independence, women, mother, father, raising a child.

APSTRAKT: Ovaj rad analizira razlike u odgoju dječaka i djevojčica gdje se i jedni i drugi odgajaju u skladu s patrijarhalnim stereotipima prema kojima je ženama mjesto u privatnoj, a muškarcima u javnoj domeni. Rad dakle analizira dječji rodni odgoj na temelju posljedica koje takav odgoj izaziva u smislu političke participacije žena, nasilja nad ženama i nezaposlenosti, tj. rodne neravnopravnosti općenito. Zaključak rada je da zbog patrijarhalnoga odgoja te očiti razlika u položaju majke i oca, nema dovoljno žena u politici, žene su više nezaposlene nego muškarci iako su obrazovanije, a nasilje nad ženama je u porastu. Jednako tako rad zaključuje kako sve dok se odgoj ne promijeni neće biti ni napretka u ravnopravnosti žena i muškaraca.

Ključne riječi: neovisnost, žena, majka, otac, odgoj.

Uvod

„Naravno, sramim se što sam ovisna o njemu. Ne dokazuje li to da nikada nisam odrasla? Mrzim ove osjećaje. Čine me neurotičnom. Zar se zdravi ljudi ne brinu sami o sebi?“ (Eichenbaum i Orbach, 1999: 17).

Gore spomenuti citat možda najbolje prikazuje ono što osjeća većina žena koje su na ovaj ili onaj način ovisne o muškarcima. Većinom se to odnosi na one koje nisu zaposlene i koje su dakle u potpunosti ovisne o svojim supruzima. Međutim, može se primijeliti i na one koje rade, ali su u podređenome položaju

---

¹ Ranija verzija rada nastala je kao završni rad na certifikat programu 'Uvod u ženske studije' Centra za ženske studije Zagreb održanome od listopada do prosinca 2008. g.

na poslu, primaju manje plaće, suočavaju se s 'mobbingom'², seksualnim provokacijama, i sl.

Žene se oduvijek uče da budu ovisne i podređene muškarcima. Tako je muškarac hranitelj obitelji dok je žena majka. Muškarac je taj koji radi i zarađuje dok žena održava kuću i podiže djecu. Iako žene imaju značajno veća prava nego ranije kada su ovakva razmišljanja bila slovo zakona, ipak patrijarhalna razmišljanja u mnogo čemu određuju misli i djelovanje mnogih pripadnika društva današnjice. Muškarac je taj koji se od malena odgaja da bude jak, snažan, da ne plače, da ne pokazuje osjećaje, ne igra se s lutkama, ne nosi pregaču i ne pomaže u kućanskim poslovima. On mora uspjeti, treba izraziti svoje mišljenje, boriti se za sebe, itd.

S druge pak strane, žene su te koje roditelji od malena uče što priliči djevojčicama, a što ne i kako se djevojčica smije ponašati. Ako plaču ne prekorijeva ih se, igraju se s lutkicama, pomažu u kućanskim poslovima, ne uči ih se što je to neuspjeh i da u svemu budu ustrajne i najbolje, da izražavaju svoje mišljenje, da se bore za sebe i sl. Djevojčica treba biti nježna, obazriva i osjećajna. Ovakav način odgoja u velikoj je mjeri prisutan i danas.

Problem nije u patrijarhatu kao takvom nego u načinu na koji se djeca odgajaju, dakle problem počinje u obitelji samoj, a time i s ženama koje svoju djecu odgajaju prema zakonima patrijarhata i time mu iz generacije u generaciju produljuju život.

Ovaj rad, prvo analizira patrijarhalna stajališta o mjestu i položaju žene u društvu te uvriježena mišljenja o tomu što se od žene očekuje, a što ne.

Drugo, rad analizira ovisnost i neovisnost žena u društvu u odnosu na njihov odgoj i tvrdi kako je najveći problem iskrivljeni položaj ovisnosti i neovisnosti kojima se djeca uče u djetinjstvu, a koji kasnije utječe na njihove percepcije i ponašanje u društvu u kojemu žive.

Treće, rad analizira posljedice prvih dviju varijabli, tj. poimence kao posljedice navodi obiteljsko nasilje, nezaposlenost i nedostatnu političku participaciju, a koja je jedan od uvjeta za poboljšanje statusa žena.

Patrijarhalna stajališta o mjestu i položaju žena

Zakoni patrijarhata nisu komplicirani za objasniti. Ukratko: muškarac je taj koji pripada javnu sferu, a žena ta koja pripada u privatnu sferu. Ovim ili

---

² Mobbing je riječ američkoga podrijetla (u Velikoj Britaniji upotrebljava se termin *bullying*) koja se koristi u hrvatskome društvu. Hrvatsko radno zakonodavstvo (vidi Zakon o radu, NN 137/04) za sada ne poznaje taj termin niti postoji prijevod. Umjesto toga, zakonodavstvo poznaje termin uznemiravanje na poslu, a odvojeni zakon koji će, pored postojećega Zakona o radu, regulirati to pitanje je u postupku međutim, sustavno ga se opstruira. Upravo zbog šturo reguliranoga pitanja uznemiravanja na poslu, presude za mobbing se teško donose. Međutim, u posljednjih nekoliko godina počele su se donositi presude prvo za šikaniranje, a onda i mobbing koje pokazuju određeni pomak (vidi npr. H-alter 2006; Tportal 2009). Ovo je djelomično i rezultat novoga Zakona o suzbijanju diskriminacije koji je Hrvatska donijela 2008. godine, a koji također jednim dijelom predviđa mogućnost tužbe u radnom pravu (vidi Zakon o suzbijanju diskriminacije, NN 85/08).

sličnim riječima su mnogi smještali žene na položaj koji im pripada; od filozofa (npr. Hegel, Platon, Rousseau i Nietzsche) preko pisaca pa sve do običnih građana.

Žene su tako nježniji spol i svaka pomisao da njihovi supruzi i njihove obitelji nisu dovoljni da apsorbiraju svu njihovu energiju rezultira šokom i propitivanjem te žene kao moguće manjkave (vidi npr. Houchin-Winfield, 1997; Templin, 1999; Van Zoonen, 2004; Rodham Clinton, 2004; Topić, 2008; Topić, 2009).

To se posebice odnosi na javnu domenu, a posebno politiku gdje žena, ako uopće uspije u tome zanimanju, pored toga mora biti i domaćica i majka.

Prema nečijemu mišljenju, to bi se moglo nazvati vizijom Pakla. Međutim mnogi, a na žalost posebno mediji, očito ne misle tako (Topić, 2008).

Žene, primjerice u politici, tako sebi ne mogu dozvoliti koketnost i zavodjenje birača, atribut koji muškarci itekako koriste. Međutim, ženama ako koriste svoju osobnost i/ili šarm prijeti vrijeđanje dok muškarci itekako mogu igrati na svoj šarm (Topić, 2008).

Ista je situacija u svim drugim zanimanjima gdje žena ne može koristiti ništa od onoga osobnoga, svojstvenoga njenoj osobnosti jer se to odmah može protumačiti koketnošću i pokušajem da 'ženskim čarima' postigne cilj. To naravno može dovesti i do nemoralnih ponuda s obzirom da pristupačna žena na poziciji je najčešće odmah i laka žena ako se ponaša drugačije od onoga što strana koja prosuđuje smatra ispravnim.

Međutim, žene ipak rade i njihov rad sve je manje upitan, ali samo u nekim zanimanjima. Tako postoje zanimanja koja se smatraju ženskima, ali i zanimanja koja se smatraju muškima. No, ona koja su ženska nisu zato muškarcima nedostupna niti se smatra nepriličnim da muškarac obavlja takav posao. Jednom riječju, muškarcima je dozvoljeno sve, a ženama tek ponešto, a i to zato jer eto, mora se. Muškarci očigledno više nisu sposobni biti hraniteljima obitelji, dakle plaćati sve račune, hraniti cijelu obitelj i pružiti im manje-više pristojan život, pa i žene moraju raditi. To nije više sporno. Međutim ono što je sporno jesu stavovi građanstva prema položaju žena prema kojima i dalje postoje patrijarhalne percepcije o položaju i mjestu žene u društvu.

Ovaj rad posebno razmatra razinu patrijarhalnih stavova u Hrvatskoj, a pod Hrvatskom se ovdje misli na državu u kojoj se žena u najvećem državnom rječniku Hrvatskoga jezika definira kao: „1. **ljudsko biće po spolu suprotno muškarcu, koje može rađati djecu i preuzeti glavnu brigu za uzgoj i odgoj djece** (primjer: *tjelesne i duševne razlike žene i muškarca*) ; 2. **udana ženska osoba, bračna družica, supruga** (primjer: *biti čija supruga, uloga supruge u braku*); 3. **odrasla ženska osoba bez obzira na bračno stanje** (primjer: *voljeti žene*)“ (Šonje, 2000).

Ovakva definicija zaista ne daje mjesta komentarima, a sasvim sigurno opravdava svaku analizu položaja žena u Hrvatskoj te postavljanje pitanja o tome u kakvom mi to društvu živimo te što čekamo ukoliko se situacija na neki način ne promijeni.

Prema istraživanju iz 2004. godine provedenome na reprezentativnome uzorku od 1202 ispitanika (Galić, 2006), stavovi o ženama i mjestu žene u društvu prilično su razočaravajući s obzirom na napredak statusa žena te na navodnu transformaciju Hrvatske u demokratsko društvo.

Tako čak 49,7% ispitanika smatra kako je „za ženu najprirodnije da brine o djeci, mužu i kući“ (Galić, 2006: 151). Ovaj stav u skladu je s pretpostavkom prema kojoj su žene te o kojima je obitelj ovisna. Međutim, ovaj podatak pokazuje i uvriježeni stav prema kojemu žene pripadaju u privatnu domenu, a koji je očito prisutan u Hrvatskoj i u skladu je sa filozofskim tekstovima pisanima prije nekoliko stoljeća.

Slijedeći razočaravajući stav odnosi se na smisao ženskoga postojanja, a prema stavu čak 49,6% ispitanika „žena ispuni pravi smisao svoga postojanja tek kada postane majka“ (Galić, 2006: 151). Ovaj stav također je u skladu sa patrijarhalnim stajalištima vodećih filozofa prema kojemu je jedina ženska svrha biti majkom. Jedini je problem što je ovo istraživanje rađeno 2004. godine, dakle bitno kasnije od tekstova koji su eksplicitno navodili ovakve stavove i propagirali ovakve vrijednosti.

Slijedeća dva stava, oba od kojih imaju veliki postotak ispitanika koji su potvrdno odgovorili na to pitanje, odnosi se na ono što je prirodno muškarcima.

Tako 33,5% ispitanika smatra kako „muškarac po prirodi lakše i brže donosi važne odluke nego žena“ (Galić, 2006: 151), a jednako tako „muškarac ne može brinuti o djeci jednako dobro i pažljivo kao žena“ (Galić, 2006: 151).

Ostali stavovi koji su istraženi u ovome istraživanju odnose se na položaj i mjesto žene u društvu i također pokazuju rigidne stavove hrvatskoga građanstva o položaju žene.

Tako primjerice veliki broj ispitanika (21,7%) smatra kako „žena treba podupirati karijeru svoga muža, čak i po cijenu zapostavljanja vlastite karijere“ dok je primjerice „podjela na muška i ženska zanimanja izraz vjekovnoga iskustva i ne treba ju dovoditi u pitanje“ (Galić, 2006: 151). Bilo bi zanimljivo ove ispitanike upitati koja su to ženska, a koja muška zanimanja i je li ta podjela isključiva, tj. ako žena ne bi trebala zakoračiti u muško zanimanje, vrijedi li isto i za muškarce koji se bave takozvanim ženskim zanimanjima.

Iz svega ovoga da se iščitati da je u očima hrvatskoga građanstva itekako poželjna podjela na javnu i privatnu sferu prema kojoj bi muškarci bili u javnoj, a žene u privatnoj sferi. Tome u prilog ide i podatak iz istoga istraživanja prema kojemu je „prirodno da žena bude podređena muškarcu“ (Galić, 2006: 151). Problem ovakvoga stava najvjerojatnije leži u odgoju ispitanika koji daju ovakve odgovore, a ne u njihovome obrazovanju i/ili socijalnome statusu.

(Ne)ovisnost žena

Pitanje ovisnosti i neovisnosti uvijek se promatra kroz prizmu prema kojoj je muškarac taj koji je neovisan, a žena ta koja je ovisna. Ovo može biti istina u materijalnome smislu s obzirom da se od muškarca očekuje da radi i

zarađuje za razliku od žene od koje se često očekuje da bude kod kuće i stara se o domaćinstvu i djeci. Međutim, koliko je to zapravo istina? Koliko god muškarci bili prividno neovisni, a žene ovisne, to može biti tako jedino materijalno, međutim u samome (su)životu je upravo obrnuto.

Prema Eichenbaum i Orbach (1999), djevojčice se odgajaju tako da nađu partnere, tj. svoju drugu polovicu. Drugim riječima, odgajane su tako da pronalazak stabilne veze predstavlja posvemašnje ispunjenje. Na površini žene se čine onima koje su ovisne i koje su odgajane da budu ovisne o muškarcu. Koliko god se to pokazivalo u materijalnome smislu kao točno, veći dio je ipak netočan.

Tako se djevojčice odgajaju da budu supruge i majke, a njihovi supruzi i njihova djeca ovise o njima. Žene moraju pružiti emocionalnu stabilnost svojoj djeci i potporu svom suprug čiji uspjeh nerijetko ovisi o stabilnosti doma, a tu stabilnost osigurava nitko drugi nego njegova supruga, dakle žena. Žene tako razvijaju osjećaj za druge i za njihove potrebe još u djetinjstvu i sa potrebama drugih suočavaju se na dnevnoj osnovi, a što su starije to se pritisak sve više povećava. Žene su tako suočene sa svojim „vlastitim emocionalnim potrebama koje najčešće drže u sebi, ali i sa potrebama drugih u kojima sudjeluju i na koje odgovaraju“ (Eichenbaum i Orbach, 1999: 21).

Kada tek dođemo na svijet ovisni smo o majci bez obzira o našem spolu. Međutim, kako djeca rastu ta se ovisnost mijenja i djeca postaju svjesna razlika između majke i oca i počnu se poistovjećivati s jednim, odnosno s drugim.

Kako navode Eichenbaum i Orbach (1999: 25), „zbog društvenoga položaja koji imaju u društvu te zbog društvene uloge koja s time dolazi, majke, koje su građanke drugoga reda, u nezavidnoj su situaciji u kojoj moraju odgojiti svoje kćeri koje će jednoga dana ući u njihove cipele. Drugim riječima, posao je onih koje su u podređenome položaju da za isti taj položaj pripreme svoje kćeri“.

Majke dakle odgajaju svoje kćeri tako da ih pripremaju za ulazak u svijet u kojemu neće biti potpuno jednake. Tako se može objasniti odgoj u kojemu sin pomaže ocu u kućnim popravcima, a kćer majci u kućanskim poslovima. Dječja zaduženja često su jednaka ovim podjelama pa tako djevojčice najčešće kao kućansko zaduženje imaju pranje posuda dok dječaci primjerice nose baciti smeće, čiste vrt i sl.

Ove podjele uveliko utječu na kasnije ponašanje u vezi i braku gdje neka-dašnji dječak očekuje da njegova supruga kuha, posprema i odgaja djecu bila ona zaposlena ili ne dok će on sam u najboljem slučaju pristati odnijeti smeće, popraviti sitni kvar ili pokositi vrt. Ova podjela jednaka je onoj koju su on i njegova sestra dijelili u njegovome djetinjstvu. Ukoliko žena nije zaposlena utoliko je situacija još i gora jer je učestali stav da je ona kod kuće i da ne radi čime se degradira sav posao koji žena obavlja kod kuće. Vjerojatno niti jedna nezaposlena žena ne očekuje da joj suprug nakon što dođe s posla kuha ručak i posprema kuću obzirom da on radi a ona ne. Međutim, kućanski posao također je težak i reći da žena ne radi ništa u najmanju je ruku ružno, a zapravo i sasvim degradirajuće.

Prema Eichenbaum i Orbach (1999: 25,26,27), četiri su dijela odgoja koja najviše utječu na buduće podjele u društvu i način ponašanja u obitelji.

Prvo, majke pripremaju svoje kćeri da budu „davateljice“ (eng. „givers“). To bi značilo da buduće žene moraju naučiti davati puno pažnje drugima koji o njima ovise dok same neće tražiti suviše.

Drugo, s činjenicom da majka ne dobiva dovoljno iz veze s ocem, djevojčica vidi njihov nejednak status. To znači da već u djetinjstvu djeca vide razlike i iako tada to još ne mogu interpretirati niti shvatiti, ove podjele nesvjesno se usijecaju u njihovo pamćenje i formiraju im ličnost i buduće ponašanje. Ovakvo razmišljanje potvrđeno je i brojnim istraživanjima u primjerice području istraživanja ponašanja birača, gdje se pokazalo da najveći utjecaj na ponašanje birača imaju obiteljsko nasljeđe i podrijetlo (vidi Šiber, 2004).

Treće, majke svoje neispunjene emocije često traže u svojim kćerima i nesvjesno svoju prazninu pune stvaranjem ovisnosti kod kćerke. Naime, zbog nejednakoga statusa u obitelji i neostvarenih emocionalnih potreba majke često traže utjehu u djeci, a što onda utječe na djecu u njihovom budućem životu. Ovo se često događa i kod sinova no odnos majke i sina u mnogo čemu je drugačiji od odnosa majka-kći gdje njih dvije kao dvije pripadnice istoga spola mogu razgovarati o svim temama, a koje mogu biti tabu za mušku djecu (primjerice spolni odnosi, menstruacije i sl.). Međutim, ovo za kćer može kasnije stvoriti emocionalne probleme u odnosu s drugima te potaknuti osjećaj da mora biti tu prvenstveno za druge, ali ne i za sebe.

Četvrto, majka sama po sebi je kćer, a ta kćer je nečija kćer, itd. Njen razvoj, baš kao i razvoj njene sadašnje kćeri, je obilježen sličnim emocijama i sličnim odgojem.

Upravo zbog ovih stvari žene se često vide kao suviše emocionalne i kao osobe sa konstantnim potrebama za emocijama i emocionalnim životom, a sve zajedno se onda vidi kao dokaz ženske „ovisne prirode“ (Eichenbaum i Orbach, 1999: 28).

Upravo zbog toga što su toliki ovisni o njima, žene imaju jače izražene emocionalne potrebe nego njihovi supruzi koji također ovise o svojim suprugama i to puno više nego one o njima. Za razliku od muškarca žena se može nositi s tuđom potrebom za njom, dok muškarci to često ne mogu. Iz toga i proizlaze bračni sukobi i sukobi u vezama u kojima se učestalo čuje: „Ti mene ne razumiješ“ (vidi Tannen, 1991; Tannen, 1992), a otuda proizlaze i tolika nerazumijevanja između žena i muškaraca.

Međutim i žene i muškarci pate od ovih „rodno određenih emocionalnih dinamika“ (Eichenbaum i Orbach, 1999: 40). Očeva je prisutnost tako određena njegovom odsutnošću, zaposlenošću, umorom, a u slobodno vrijeme najčešće gledanjem televizora i opuštanjem. Djeca od malena uče puštati oca da se odmori dok istovremeno uzimaju za normalno u svako doba prekinuti majku u nečemu što radi i pitati ono što im treba ili tražiti pomoć od nje. Ovo je nešto što se itekako kasnije reflektira u vezama gdje suprug uzima za pravo da u svakome trenutku prekine suprugu u nečemu što radi kako bi je nešto upitao ili

od nje zatražio pomoć dok žene to čine rjeđe (Eichenbaum i Orbach, 1999; Tannen, 1991).

Ipak, kad se govori o ovisnosti i neovisnosti, ti se pojmovi uvijek spominju u ženskome kontekstu, a gotovo nikada u muškome. Muškarci su hranitelji obitelji, borci, oličenje snage, zaštitnici žena i obitelji općenito, sposobni donositi odluke bez emocija, itd. Muškarci se čine predodređeni za neovisnost i za brigu o ženama. To zna često biti slučaj u materijalnome smislu, međutim u svakom drugom, možda i ne.

Naime, kako navode Eichenbaum i Orbach (1999: 43), žene su te koje zapravo održavaju mit o snažnim i neovisnim muškarcima na koje se mogu osloniti i koji će ih štititi. Prava situacija je upravo suprotna jer su one te o kojima muškarci ovise emocionalno. Govoreći o djetinjstvu i odrastanju, moglo bi se reći da i pred muškarcima cijeli život, dakle još od malih nogu, stoje određena očekivanja koja moraju ispuniti, te da nisu žene jedine koje se nose sa društveno nametnutim ulogama.

Naime, pod zakonima patrijarhata, pred muškarce se postavljaju sve karakteristike koje smo naveli ranije i htjeli ili ne htjeli moraju se s njima nositi ili im prijeti društvene osude, a nerijetko i poruga. Čest primjer poruge prema muškarcima koji nisu onakvi „kakvima bi trebali biti“ su nadimci „mekušac“, „slabić“, „papučar“ i sl. Uopćeno je razmišljanje kako svaki muškarac voli svoju majku. Odatle i uzrečica „mamin sin“. Međutim, dječacima nije dozvoljeno identificiranje s majkama. Dječaci se moraju identificirati sa svojim očevima (Eichenbaum i Orbach, 1999: 45).

Kako navode Eichenbaum i Orbach (1999: 45), kako rastu, dječaci sve više uviđaju da su otac i majka različiti te da su oni sličniji ocu nego majci. To je ključan dio muškoga odgoja koji nepobitno utječe na njihovo buduće ponašanje i stavove koje će preuzeti. „Naime, majka je tu da ga podrži i da od njega napravi pravoga muškarca. Tako što to čini majka zapravo navodi sina na psihološku negaciju nje same“ (Eichenbaum i Orbach, 1999: 45).

Osim toga, ono što nepovratno utječe na sinovu osobnost i buduće ponašanje i stavove zacijelo su i majčina briga za njega. Naime, majka mu kuha, čisti, pere i pegla odjeću i sluša ga kad ima problema ako o njima želi s njom razgovarati (što je čest slučaj osim možda po pitanju intimnih stvari). Jednom riječju, majka je tu da mu ugađa. Tako su dječaci ovisni o majkama i stabilnosti svojega doma u kojemu razvijaju svoja znanja i vještine odrastajući na zaštićenome mjestu u kojemu je uvijek sve na dohvat ruke. Naviknuvši na ovo u obitelji za vrijeme svojega odrastanja, dječaci jednom kada postanu muškarci ovo očekuju i od svojih supruga. Tako od supruga također očekuju da im kuhaju, peru, peglaju, da se brigaju za djecu (dok oni istovremeno sjede i čitaju novine nakon posla baš kao i njihov otac) te jednom riječju da za njih nastave biti onim osloncem kojim je prije njih bila njihova majka. Iz ovoga začaranoga kruga teško je izići. Naime, velika većina žena još uvijek pristaje na ovakav status, a one koje ne pristaju, a nađu ovakvoga muškarca koji bezuvjetno to očekuje, ili se rastavljaju ili pak postaju žrtvama nasilja.

Nije nelogično dovesti u vezu mušku razmaženost sa nasiljem. Ovo uveliko ovisi i o ženi i njenome karakteru, tj. je li njen karakter snažniji od muškoga i može li se ona nositi s muškarcem i preodgojiti ga. Neke mogu, a neke ne. No moglo bi se ustvrditi da je onima koje ne rade takvo nešto puno teže. Preodgoj bi bila jedina logična riječ za ono što je svakoj ženi koja ne želi biti muškarčeva besplatna služavka potrebno.

Posljedice ženske (ne)ovisnosti

Ženska ovisnost o muškarcu za posljedice ima neriješena pitanja o kojima se teoretičarke i aktivistice i danas spore s ništa manjim intenzitetom nego ranije. Ranije, dok žene nisu imale sva prava koja imaju danas, čini se kao da je bilo lakše. Tada se borilo za pravnu jednakost. No, sada ona postoji, a žene ipak nisu jednake i time borba postaje kompleksnija, a nerijetko daje i oruđe u ruke onima koji žele zauzimanje za ženska prava prikazati pretjerivanjem.

Međutim, prava situacija je da su žene u većem broju nezaposlene nego muškarci; da je nasilje u obitelji enormno i da sve više uzima maha te da nema dovoljno žena u politici.

U kontekstu Hrvatske slijedeća su tri problema posebno izražena.

Naime, u ukupnome biračkome tijelu ima 51,8% žena, a 48,2% muškaraca (DZS, 2008: 7) dok je nezaposlenost kod žena 61.6%, a kod muškaraca 38.4% (HZZ, 2008: 1). Prema podacima o obrazovanju, žene u dobi od 15-54 godine života, imaju više obrazovanje od muškaraca (vidi DZS, 2008: 25) ali, žene imaju i manje plaće nego muškarci i situacija je takva u gotovo svim djelatnostima (vidi DZS, 2008: 36).

Što se tiče zastupljenosti žena u politici, situacija također nije blistava.

Naime, od 153 zastupnika Hrvatskoga Sabora u sazivu od 2007. godine, od 153 zastupnika samo su 32 žene dok je muškaraca dakle 121 (DZS, 2008: 54). To jest povećanje sa 23 koliko ih je bilo u sazivu Sabora iz 2003. godine međutim, kada se pogleda sve sazive Sabora od 1990. godine do danas vidi se da broj žena oscilira te da to nije nikakav drastični napredak (npr. u sazivu Sabora iz 2000. godine bilo ih je 33 da bi 2003. godine brojka pala na 27, a sada ponovno porasla na 32; DZS, 2008: 54).

U sudjelovanju u političkoj vlasti također su prisutne oscilacije. Broj žena u politici narastao je u odnosu na političke prilike iz devedesetih no nije narastao u drastičnoj mjeri niti se vidi nekakav vidljivi napredak nego broj oscilira. Tako primjerice u jednom sazivu Sabora broj naraste no odmah u drugome padne dok se kod obnašanja visokih dužnosti koje nisu iz Vlade vide i padovi (npr. u slučaju veleposlaničkih mjesta; vidi DZS, 2008: 58). Dakle, broj žena u politici očigledno je narastao s ništa na nešto i na tome mjestu ili stagnira ili oscilira gore-dolje, ali se ništa drastično ne događa.

Nasilje nad ženama također je u porastu. Nacionalne vijesti televizijskih kuća prepune su crne kronike u kojima vrlo često glavno mjesto u vijestima zauzimaju umorstva i premlaćivanja supruga. Međutim, najveći problem i dalje je „Zakon

o zaštiti od nasilja u obitelji“ koji ne predviđa dovoljno jake mjere za zaštitu žena nad kojima je izvršeno nasilje niti primjerene kazne za nasilnike u obitelji.

Tako primjerice spomenuti zakon za propisivanje kazne predviđa kaznu iz „Prekršajnoga zakona“. To znači da za svako djelo iz članka 4. predviđa kaznu od 1.000,00 do 10.000,00 HRK ili kaznu zatvora do 60 dana. Dovoljno je napomenuti da se članak 4. odnosi na definiranje nasilja u obitelji, tj. na ozbiljne prekršaje koje se zapravo teško može nazvati prekršajima.

Drugim riječima, to su: „svaka primjena fizičke sile ili psihičke prisile na integritet osobe; svako drugo postupanje jednoga člana obitelji koje može prouzročiti ili izazvati opasnost da će prouzročiti fizičku i psihičku bol; prouzročenje osjećaja straha ili osobne ugroženosti ili povrede dostojanstva; fizički napad bez obzira da li je nastupila tjelesna ozljeda ili ne; verbalni napadi, vrijeđanje, psovanje, nazivanje pogrdnim nazivima i drugi načini gruboga uznemiravanja; spolno uznemiravanje; uhođenje i svi drugi načini uznemiravanja; protupravna izolacija ili ograničavanje slobode kretanja ili komuniciranja s trećim osobama te oštećenje ili uništenje imovine ili pokušaj da se to učini“.

To dakle znači da za sve ove „prekršaje“ osoba koja ih počinu može dobiti najviše 60 dana zatvora. S obzirom da su žrtve ovakvoga nasilja najčešće žene, zašto ne bi neki nasilnik pretukao svoju ženu, protupravno joj oduzeo slobodu ili je spolno uznemiravao? Za to ionako može dobiti samo 60 dana zatvora!?

Kazneni zakon RH predviđa pak nešto oštrije kazne za zločine nad ženama, tj. primjerice za silovanje, međutim još uvijek nedovoljne, a upitne su visine kazna koje sudovi dodjeljuju. Primjerice, za silovanje je predviđena kazna od jedne do deset godina zatvora (KZ RH, čl. 188. st. 1) međutim, ako se to počinu na osobito okrutan i ponižavajući način onda će se kazniti zatvorom od najmanje tri godine (KZ RH, čl.188, st. 2). Ista je kazna i ako je prouzročena smrt silovane osobe (KZ RH, čl.188, st. 3), a ako je djelo počinjeno na osobito okrutan način sa smrtnom posljedicom onda je kazna od najmanje pet godina zatvora (KZ RH, čl.188, st. 4).

S obzirom da su žrtve ovih zločina najčešće žene onda je jasno koliko država drži do žena i ženskih prava. Dakle, muškarac siluje ženu na osobito okrutan i ponižavajući način sa smrtnom posljedicom po ženu, za to mu je najmanja kazna pet godina zatvora, a najviša deset godina. Međutim, kako se najčešće ispostavi, optužba rijetko kad uspije dokazati obje stavke zločina te počinitelj odgovara samo za samô kazneno djelo te najčešće dobije minimalnu kaznu zatvora koja se kasnije može i preinačiti u još manju zbog uzornoga ponašanja i sl. Izuzetak su slučajevi poput Anđele Bešlić i Kristine Šušnjare. Međutim, tomu je tako samo zato što su te dvije djevojke prvotno nestale te je započela potraga praćena podrškom medija koji su motivirali javno mnijenje koje se zgražalo nad počinjenim zločinima. Ipak, za žrtve koje ne nestanu i za koje se ne angažiraju mediji i cjelokupna javnost kazne su upravo smiješne.

Ipak, nasilje u obitelji u Hrvatskoj poseban je problem, a može se dovesti u vezu sa neravnopravnim položajem žena na tržištu rada te zbog premaloga broja žena u politici koje smo ranije spomenuli.

Nasilje u obitelji regulirano je pak Zakonom o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona koji je stupio na snagu u prosincu 2000. godine, a 2003. godine donesen je i Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji te Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2008. do 2010. godine.

Prema istraživanju Državnoga zavoda za Statistiku (DZS) o nasilju u obitelji u razdoblju od 2001. do 2006. godine, ispostavilo se kako je „iz godine u godinu sve veći broj pojavnih oblika nasilja u obitelji“ (DZS, 2008a: 11). Istraživanje je pokazalo kako su najvećim dijelom počinitelji nasilja muškarci.

Zaključak

Dakle, žene imaju više obrazovanje od muškaraca i više ih je u državi općenito. Međutim, ima ih više nezaposlenih, više ih je na nižim nego na višim funkcijama, premlaćuje ih se s minornim posljedicama i teško dolaze na visoke dužnosti u politici.

Netko bi se upitao kako i zašto ako ih je više s visokim obrazovanjem i više općenito. Međutim, kada se sagledaju stavovi građanstva o mjestu i položaju žene u društvu, onda ovakvo što niti čudi, a još manje čudi nezainteresiranost vladajućih (većinom muškaraca) da nešto konkretno poduzmu. Međutim ono što je problem, a što tvrdi ovaj rad, jesu odgoj i ponašanje u obitelji koje djeca usvajaju od najranije dobi i s kojim žive sve do svoga odrastanja i osamostaljenja. Zasižno ima slučajeva u kojima obrazovanje može promijeniti stavove čovjeka međutim ako dijete od malih nogu gleda majku kako radi sve kućanske poslove dok otac sjedi i odmara se; ako dijete od malih nogu ima naviku tražiti majčinu pomoć u bilo kojemu trenutku dok istovremeno ne želi smetati oca u onome što radi ili dok se odmara od napornoga dana na poslu, onda je zaista teško očekivati da će takvo dijete sutra kada odraste smatrati da je podjela kućanskih poslova nešto što bi trebalo napraviti.

U tom slučaju, dijete će možda obrazovanjem preuzeti stavove prema kojima su žene i muškarci jednaki. No bez obzira koliko to dijete mislilo da tako zaista i misli, ti će stavovi biti samo deklarativne naravi. Naime, dijete će to javno izjavljivati i zaista vjerovati u to što govori, ali će svejedno doći kući i očekivati sve na gotovo ako je u pitanju muškarac ili će, ako je u pitanju žena, uzeti usisavač i kuhaču u ruke.

Odgoj i ono što gledamo u djetinjstvu dok još nismo u stanju ništa interpretirati niti razumjeti nepovratno se usijeca u naše pamćenje i stvara u nama vrijednosne okvire i buduće oblike ponašanja.

Ovo patrijarhalno odgajanje nema za posljedicu jedino ponašanje unutar kuće u smislu podjele kućanskih poslova. Kao posljedica dolazi i nasilje u obitelji. Naime, ljudi često ne razmišljaju racionalno kada biraju svoje partnere te se stoga često događaju spojevi nečega što bi inače bilo nespojivo. Krivi odabiri uz patrijarhalan odgoj uveliko utječu na nasilje u obitelji. Ovo u Hrvatskoj može proizići iz podjela na selo-grad gdje se često spajaju drugačiji obrasci

ponašanja i razmišljanja³, a koji uvelike mogu utjecati na tijek veze. Izjave poput „Ljubav sve pobjeđuje“ samo su floskule patrijarhata koje između redaka opet podučavaju nejednakome statusu žene koja bi sve trebala pretrpjeti za ljubav muškarca i za opstanak veze ili braka.

Još jedan problem koji proizlazi kao posljedica patrijarhalnoga odgoja je nedostatan broj žena u politici. Kako naime očekivati da se žene izbore za više položaje i veću participaciju kada ih u politici gotovo i nema, a unatoč brojnim upozoravanjima i istraživanjima, čini se da ih ima sve manje. Kako se onda izboriti za veća ženska prava, za jednake uvijete rada, za jednake plaće, za veće kazne za zločine nad ženama i sl.? Tko će se izboriti?

Istraživanja se konstantno rade, novinski i ini tekstovi stalno pišu no situacija se ne mijenja. Neosporno je da postoje određene institucije i osobe na koje bi se moglo uperiti prst s obzirom na situaciju koja je trenutačno na stvari (na primjer, mediji).

Međutim, prvi i osnovni problem je odgoj. Dakle, dok god ispitanici u istraživanjima u Hrvatskoj budu odgovarali kako „dječake treba odgajati tako da budu odlučni i hrabri, a djevojčice tako da budu poslušne i pomirljive“ (Galić, 2006: 151) te sve dok sve ili barem većina žena ne prestanu to biti samo po spolu nego i po svojoj osviještenosti, dotle neće biti napretka.

L i t e r a t u r a

- DZS (2008), *Žene i muškarci u Hrvatskoj 2008*, Republika Hrvatska, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2008.
- DZS a (2008), *Nasilje u obitelji 2001-2006*, Republika Hrvatska, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2008.
- Eichenbaum, L., Orbach, S. (1999), *What do Women Want?-Exploding the Myth of Dependency*, New York: Berkley Books.
- Galić, B. (2006), „Stigma ili poštovanje? Reproductivni status žena u Hrvatskoj i šire“, *Revija za sociologiju*, Vol. XXXVII, No. 3-4: 149-164.
- Houchin-Winfield, B. (1997), „The Making of an Image: Hillary Rodham Clinton and American Journalists“, *Political Communication* 14: 241-253.
- H-alter (2006), *Prva hrvatska presuda za mobbing*, preuzeto na dan 26. siječnja 2010. sa: <http://www.h-alter.org/vijesti/vijesti/prva-hrvatska-presuda-za-mobbing>
- HZZ (2008), *Nezaposlenost u prosincu 2007. povećana u odnosu na prethodni mjesec za 0.5%, te je istodobno smanjena u usporedbi s istim mjesecom prethodne godine za 13,2%*. Republika Hrvatska, Hrvatski zavod za zapošljavanje, Zagreb, 2008.

---

³ U Hrvatskoj je prisutna podjela selo-grad koja je izazvala fragmentaciju društva. Najvećim krivcem za takvo stanje smatra se modernizacija videna kao paradoksalna i neuspješna. Modernizacija je naime, za cilj imala postići ostvarivanje snažnoga nacionalnoga identiteta. Međutim, upravo zbog različitih stupnjeva modernizacije u pojedinim dijelovima dogodilo se to da su neki dijelovi moderniziraniji nego drugi te su kao takvi razvili drugačije stavove. Pored toga, selo je ostalo nerazvijeno budući da agrarne reforme nisu bile uspješne, a razlike prouzročene neuspješnim politikama često su poprište političkih sukoba i rasejpa, a posebno po pitanju biračkih preferencija gdje nastupa klasični sukob urbano-ruralno (vidi Topić i dr., 2009).

- Rodham-Clinton, H. (2004), *Living History*, Simon & Schuster Inc: U.S.A.
- Šiber, I. (2004), „Interest in Elections and Electoral Participation“, *Politička misao*, Vol. XLI, No. 5: 3-27.
- Šonje, J. (ur.) (2000), *Rječnik Hrvatskog jezika*, Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža i Školska knjiga.
- Tannen, D. (1992), *That's not what I meant!*, London: Virago.
- Tannen, D. (1991), *You Just Don't Understand*, London: Virago.
- Templin, C. (1999), „Hillary Rodham Clinton as Threat to Gender Norms: Cartoon Images of the First lady“, *Journal of Communication Inquiry* 23 (1999): 20-36.
- Topić, M. (2009), „Medijska pristranost u izborima: Kako je Barack Obama pobijedio Hillary Rodham Clinton“, *Teme*, Vol. XXXIII, No. 1: 215-238.
- Topić, M.; Vasiljević, S.; Đurašković, S. (2009), *The state of the art: Various paths to modernity-Croatia's case report*, Znanstveni izvjestaj za projekt FP7 'Identity and modernity in Europe', predan Europskoj komisiji u prosincu 2009.g.
- Topić, M. (2008). Creating (gender) scandal: Hillary Rodham Clinton and the Media. Rad predstavljen na X. Znanstvenom Interdisciplinarnom Kongresu: „Mundo de Mujeres/Women's worlds 2008“, Universidad de Complutense de Madrid, Madrid Španjolska, 02.-09. srpanj 2008. g.
- Tportal (2009), Novinar dobio presudu protiv ravnateljice, preuzeto na dan 26. siječnja 2010 sa: <http://www.tportal.hr/vijesti/hrvatska/22189/Novinar-dobio-presudu-protiv-urednice.html>.
- Van Zoonen, L. (2004), *Entertaining the citizen: when politics and popular culture converge*, New York, Boulder, CO: Rowman and Littlefield.
- Kazneni zakon RH, *Narodne Novine* 110 od 1997 (NN 110/97).
- Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji RH, *Narodne Novine* 116 od 2003 (NN 116/03).
- Zakon o radu, *Narodne novine* 137 od 2004 (NN 137/04).
- Zakon o suzbijanju diskriminacije, *Narodne novine* 85 od 2008 (NN 85/08).